

ПИТОМЕ Й ЧУЖЕ У ФАХОВІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ МЕНЕДЖЕРА З ЛОГІСТИКИ

NATIVE VOCABULARY AND BORROWINGS IN PROFESSIONAL TERMINOLOGY OF A LOGISTICS MANAGER

У статті проаналізовано вживання та походження фахової термінології, яку опановує майбутній менеджер з логістики у закладі вищої освіти, проблеми точного передавання іншомовних термінів засобами української мови та пошуку доречних українських відповідників; указано на причини та роль запозичень, зокрема англіцизмів; на основі фахових тестів і словників досліджено синонімічні можливості української мови в галузі логістичного менеджменту, укладено короткий словник українських відповідників. З'ясовано, що питомі українські лексеми відроджуються, усе активніше вживаються у фаховому мовленні менеджера з логістики, зберігаючи значення автентичного терміна. Обґрунтовано, що зловживання іншомовними словами може зашкодити установленню української термінології, розвитку наукового стилю. Зроблено висновки про оптимальне співвідношення національного та міжнародного в професійному спілкуванні менеджера з логістики, про необхідність активно використовувати національну термінологічну лексику в навчальній сфері, бо знання й використання синонімічних можливостей слова з позиції «чуже-питоме» допоможе студентам точніше висловити свою думку, уникнути словесних повторів, полегшить сприйняття інформації. Матеріали дослідження матимуть практичне значення під час вивчення української та англійської мов (за професійним спрямуванням) у ЗВО, сприятимуть формуванню мовнопрофесійної компетентності майбутніх менеджерів з логістики. У процесі дослідження застосовувався метод аналізу низки наукових праць з питань співвідношення питомого й чужого в галузевих терміносистемах, лексичний аналіз фахових текстів, особистий досвід викладання української та англійської мов (за професійним спрямуванням).

Ключові слова: запозичена лексика, менеджер з логістики, питомі слова, професійна освіта, фахова термінологія.

The use and the origin of professional terminology mastered at university by future logistics manager have been studied. The problems of accurate transfer of the borrowed terms, the search for the relevant Ukrainian matches and the role of borrowings, Anglicisms in particular, have been analysed. Synonymous possibilities of the Ukrainian language in logistics management have been studied on the basis of dictionaries and professional texts. A small vocabulary of the Ukrainian correspondences to foreign language terminology in logistics management has been given.

The importance of the revival of native Ukrainian lexemes and preservation of authentic meanings of the terms in the professional speech of a manager have been shown. The abuse of foreign words, the possible damage of the Ukrainian terminology and the scientific style have been described. Practical significance of the research in the study of the Ukrainian and English languages for professional purposes at universities has been emphasized. The use of the synonymous possibilities of the foreign and native vocabulary can help learners to express their opinion accurately, avoid verbal repetitions, perceive the information and form the linguistic professional competence of future logistics managers. A number of research papers on the ratio of native and foreign terminology, lexical analysis of professional texts, personal experience in teaching the Ukrainian and English languages for professional purposes have been analyzed. The need for the optimal ratio in using national and international terminology in the professional communication of a logistics manager and for the use of national terminological vocabulary in the educational sphere have been highlighted.

Key words: borrowed words, native vocabulary, professional terminology, logistics manager, professional education.

УДК 001.4:005.511:81'373.45
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.3.23>

Петрович Л.І.,

ст. викладачка кафедри сучасних мов
Національного університету
кораблебудування імені адмірала
Макарова

Фатєєва В.Г.,

ст. викладачка кафедри сучасних мов
Національного університету
кораблебудування імені адмірала
Макарова

Смуглякова М.К.,

ст. викладачка кафедри сучасних мов
Національного університету
кораблебудування імені адмірала
Макарова

Постановка проблеми. Сьогодні, у століття високих технологій, коли треба вміти працювати з людьми, здійснювати стратегічне управління матеріальними, фінансовими, інформаційними потоками та ресурсами, набуває популярності професія «менеджер з логістики».

На рівні кваліфікаційних вимог менеджер з логістики повинен мати вищу освіту відповідного напрямку підготовки та досконало володіти термінологією свого фаху, адже знання мови своєї професії, розуміння й використання фахівцем термінологічної лексики підвищує ефективність праці, допомагає краще орієнтуватися у виробничому процесі та в безпосередніх ділових контактах.

Запозичуючи з-за кордону передові науково-технічні здобутки, ми закономірно запозичуємо

їхні назви. Тому чимала кількість слів фахового спілкування менеджера з логістики, як і сама назва «менеджер» – це слова іншомовного походження, переважно англіцизми, які в XXI столітті стали невід'ємною частиною спілкування фахівців різних галузей. Аналізуючи фахові тексти з логістичного менеджменту [6; 7], можна стверджувати, що вагома частка термінології цього фаху є запозиченою з англійської мови. А надмірне вживання англіцизмів та інших іншомовних термінів – це «шлях до втрати національної самобутності української мови» [3, с. 13]. Задля збереження й відродження національної традиції термінотворення потрібно знайти рівновагу між питомим та чужим. У зв'язку з цим виникає потреба в лексичному, граматичному та орфографічному засвоєнні

майбутніми фахівцями запозичених термінів, зокрема англіцизмів, умінні добирати українські відповідники до слів іншомовного походження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сьогодні в Україні питання вагомості процесу запозичення іншомовної лексики в українську наукову мову та співвідношення національного та міжнародного привертає увагу багатьох дослідників. Питання словотвірного освоєння запозичень стали об'єктом вивчення Д. Мазурик, С. Рижикової; Л. Малевич розглядає інтернаціоналізми як важливий засіб термінофонду; М. Зубков аналізує проблеми унормування запозичень. Причини запозичень з англійської мови в сучасну українську досліджували Ю. Жлуктенко, В. Акуленко, О. Стишов, І. Фаріон, Наумовець, В. Печерська, М. Бондар та інші. Питання запозичення англомовної економічної термінології знайшли відображення у публікаціях Н. Тома, Ю. Височинського, Н. Горобця, А. Наумовця; роль англіцизмів у розвитку сучасної української мікроекономічної термінології досліджує А. Олійник; питання співвідношення питомого й чужого у своїх працях досліджують П. Селегій, Н. Краснопольська. А в українській термінографії за останній час з'явилася чимала кількість спеціальних словників, довідників, які сприяють врегулюванню процесів термінотворення. Автори сучасних економічних словників [1] активно впроваджують українські відповідники до запозичених термінів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання «Чи можна й доречно замінювати іншомовну фахову термінологію українськими відповідниками, яким має бути ступінь інтернаціоналізації?» актуальне, складне, неоднозначне для фахового мовлення менеджерів з логістики й потребує ретельного вивчення. Вивчення оптимального співвідношення питомих та іншомовних термінів у фаховому мовленні менеджера з логістики є новим, малодослідженим та професійно спрямованим, пов'язаним з удосконаленням сучасної професійної освіти.

Мета нашої розвідки полягає в аналізі термінологічної лексики, яку опановує майбутній менеджер з логістики у ЗВО, з позицій «чуже – питома», дослідженні синонімічних можливостей української мови в цій царині.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Професія «логіст» протягом останніх років непохитно посідає місце у першій десятці із сотні найпопулярніших професій. Сьогодні особливо велика потреба в дипломованих фахівцях, професійних менеджерах, які займаються аналізом ринку транспортних послуг, знаходять вигідні точки збуту товару, розподіляють його по торговельних мережах, уміють ефективно налагоджувати партнерські

зв'язки, володіють основами ділового листування, вільно послуговуються як запозиченою термінологією, так і питомою.

У науковій логістичній термінології з'являються все нові запозичення (*демпінг, комерціалізація, трансфер, акциз, лізинг, канцелінг, дистриб'ютор дистриб'ютор, промоушн, гудвіл, акцепт* тощо), що пов'язано насамперед зі швидким переходом від планової до ринкової економіки, удосконаленням предметів праці, організаційних та управлінських прийомів тощо.

За нашими спостереженнями українська логістична термінологія формувалася й продовжує формуватися на ґрунті англомовних терміноодиниць (*лідер, менеджмент, рейтинг, інновація, бюджет, холдинг*), проте чимала частка цієї термінології є запозиченою з латинської, грецької, французької, німецької та інших мов:

- латинської (*адміністратор, агент, кваліфікація, компетенція, прогрес, централізація, корпорація, комісія, штат, комунікація, рекламація*);
- грецької (*теорія, система, програма, прогноз, криза, стратегія*);
- французької (*комівояжер, акціонер, кадри, вакансія, інформація, контроль, ресурси*);
- німецької (*стандарт, штраф, індосамент, тросант, капітал, трансфер*).

Проаналізувавши вживання іншомовних слів у фахових текстах з логістичного менеджменту [6; 7], можна вказати на перевагу та частоту вживання таких англіцизмів: *business – бізнес; manager – менеджер; leader – лідер; broker – брокер; marketing – маркетинг; budget – бюджет; holding – холдинг; department – департамент; incorporation – інкорпорація; behaviorism – біхевіоризм; franchising – франчайзинг; controlling – контролінг; benchmarking – бенчмаркінг; establishment – істеблішмент; holding – холдинг; consulting – консалтинг; distributor – дистриб'ютор; promotion – промоушн; tender – тендер; barter – бартер; merchandising – мерчандайзинг; dumping – демпінг.*

Як зазначає М. Костюк [8, 164], така велика кількість запозиченої термінології з англійської мови пояснюється інтенсивним політичним, економічним та культурним впливом США, й тим, за нашими спостереженнями, що науковим дослідженням логістичного менеджменту займаються переважно англійські вчені.

Багатьох науковців та носіїв національної мови ситуація українського варіанту англомовних слів насторожує. В. Пілецький висловив думку: «Англіцизм, як і будь-яке інше запозичене слово, доречний, якщо він позначає поняття, що з різних причин ще не назване засобами української мови або в ній відсутній рівновартісний відповідник, за наявності ж у мові питомих або запозичених термінів, що прижилися в мові, англіцизми сприяють «вимиванню» власне мовних термінів» [11, с. 52].

Як бачимо, науковці застерігають від надмірного вживання іншомовних слів, бо це загрожує розвитку української наукової мови.

Сьогодні новітня українська термінологія посилено розвивається, відроджуються питомі українські лексеми в різних галузях науково-технічних знань, зокрема й у фаховому мовленні менеджера з логістики. За фінансово-економічним словником [1] спостерігаємо такі синонімічні можливості української наукової мови в цій царині: *гудвіл* – *нематеріальні активи*, *гуртовик* – *трейдер* або *мерчандайзер*, *інвестиція* – *вкладення*, *крам* – *товар*, *перекупник* – *дилер*, *посередник* – *брокер*, *постачальник* – *провайдер*, *розповсюджувач* – *дистриб'ютор*, *розподілення* – *стратифікація*, *розпорядник (управитель)* – *менеджер*, *товарознавець* – *маркетолог* тощо.

Можливість і доречність заміни іншомовних слів українськими відповідниками розглянемо на прикладі фахового тексту «Логістика і логістичне управління: досвід і перспективи» [7, с. 7].

Сьогодні загострення *конкуренції* на світових ринках диктує потребу впровадження логістики в практичну діяльність підприємств як одного з найважливіших *факторів* підвищення конкурентоспроможності компанії. Основний у недалекому минулому *фактор масштабності* виробництва себе вичерпує, і це показує японський досвід, коли дрібносерійне виробництво також може бути досить *ефективним*. Настав час, коли стратегія розвитку багатьох провідних *фірм* будується не на високих, а на «помірних» темпах економічного зростання, оскільки стало очевидним, що неоптимальні витрати *компенсують темпами* росту не вдасться.

У цьому тексті підкреслені слова – це запозичення, які можна замінити українськими відповідниками з тим самим значенням: *конкуренція* – *суперництво*, *фактор* – *чинник*, *масштабність* – *могутність*; *ефективне* – *плідне*; *фірма* – *підприємство*; *компенсувати* – *відшкодувати*. Іншомовне слово «стратегія» вжито у значенні «*мистецтво керівництва чим-небудь, що ґрунтується на правильних і довготривалих прогнозах*» [13, 863] і до нього важко дібрати однослівний український відповідник. Слово «*темп*» можна замінити двослівною конструкцією «*швидкість здійснення*», але в цьому контексті не бажано. Переважна більшість цих слів українська мова засвоїла вже давно з латинської та німецької мов і пристосувала до своїх словотворчих правил, наприклад: «*масштабність*» від «*масштаб*» (нім. *Maßstab* від *Maß* – *міра* і *Stab* – *палка*) [13, 623]; «*компенсувати*» від «*компенсація*» (лат. *compensatio* – *відшкодування*) [13, 541].

Порівняльний аналіз окремих речень фахового спрямування з позиції «чуже-питоме» показує, що заміна іншомовних слів від 80% і вище можлива

й доречно, україномовні тексти полегшують сприйняття й засвоєння інформації. Наприклад: **1.** Логістичний продукт є *комплексом акцептованих* вимог клієнтів, які можуть бути *реалізовані* на певному рівні в логістичній системі. [6, с. 18] – *Логістичний продукт є сукупністю схвалених* вимог клієнтів, які можуть бути *втілені* на певному рівні в логістичній системі. **2.** У логістичній діяльності підприємства, у кожній ланці ланцюга *менеджери*-логісти планують *дистрибуцію* логістичного продукту з урахуванням *диференційованого* рівня *субституції*. [6, с. 22] – У логістичній діяльності підприємства, у кожній ланці ланцюга *управлінці*-логісти планують *розповсюдження (збут)* логістичного продукту з урахуванням *розподільчого* рівня *заміни (заміщення)*.

Відповідний аналіз текстів чи окремих речень на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) допоможе виробити в студентів практичні вміння та навички здійснювати мовний аналіз тексту на лексичному рівні, сприятиме засвоєнню студентами фахової термінології, формуванню мовно-професійної компетентності. Адже знання та розуміння термінології свого фаху – це важлива умова для майбутнього фахівця, здобувача вищої освіти, щоб стати в майбутньому знавцем своєї справи. Освічений менеджер з логістики повинен знати і застосовувати, як запозичені терміни свого фаху, так і українські відповідники до іншомовних понять. Ми не бачимо підстав, щоб у фаховому спілкуванні замість питомих слів *впливовий (керівник)* вживати іншомовне *авторитетний*, замість *розцінка* – *калькуляція*.

У фаховому спілкуванні знати й використовувати синонімічні можливості слова потрібно для того, щоб найточніше висловити свою думку, уникнути словесних повторів, не допускати таких грубих помилок: *невикористані резерви (резерви – це тимчасово невикористані ресурси)*; *обмежений контингент (контингент – це склад осіб певної категорії)*; *промислова індустрія (індустрія – фабрично-заводська промисловість)*; *імпортувати з-за кордону (імпорт – це ввезення з-за кордону товарів, послуг)*; *прейскурант цін (прейскурант – це довідник цін і тарифів на різні види товарів і послуг)*. Як бачимо, причиною таких помилок є поєднання в одне словосполучення питомого та іншомовного слів з однаковим значенням.

За фаховими текстами навчальних посібників [6; 7] та словниками [1; 13] ми дослідили синонімічні можливості української мови в галузі логістичного менеджменту, уклали короткий словник українських відповідників:

асортимент – *вибір*; *баланс* – *підсумок платежів*; *бартер* – *обмін*; *бізнесмен* – *підприємець*; *брокер* – *посередник*; *дебітор* – *боржник*; *дефіцит* – *нестача*; *директорат* – *правління*;

дилер – перекупник; диспач – винагорода; дистриб'ютор – розповсюджувач; економія – оццадливість, оццадність; експорт – вивезення; ембарго – накладення арешту, заборона; імпорт – ввезення; інвестиції – вкладення, індекс (товарів) – показчик, список, перелік; калькуляція – розцінка; клієнт – покупець, споживач; компенсація – відшкодування; конкуренція – суперництво; кошторис – витрати, кредитор – позикодавець; ліквідація – закінчення, припинення, знищення; ліміт (витрат) – норма, обмеження; маклер – посередник; маркетинг – ринкознавець; менеджер – керівник, управлінець; модернізація – оновлення; моніторинг – спостереження, вивчення; мерчендайзер – товарознавець; партнер – співучасник; персонал – працівники; провайдер – постачальник; пролонгований – продовжений; реалізація – здійснення (плану), продаж (товару); ревізія – перевірка; реклама – афішування, популяризація; рентабельність – прибутковість, дохідність; ресурси – запаси; сервіс – обслуговування, послуги; такса – розцінка; тендер – міжнародний торг, відбір; трансфер (трансферт) – переказ, передача; фальсифікат – підробка; фінанси – кошти.

Висновки.

Як показали спостереження, питомі українські лексеми відроджуються, все активніше вживаються у фаховому мовленні менеджера з логістики, зберігаючи значення автентичного терміна. Чималу кількість іншомовних термінів можна замінити українськими відповідниками, але якщо один термін для заміни потребує кількох слів або не в повному обсязі передає значення, то така заміна не доречна.

Запозичений термін має органічно вписуватись за формою і звучанням в українську мову, не порушуючи національної специфіки термінологічної системи. Тому основне завданням термінознавства сьогодні – допомагати українській науковій мові пристосовуватися до сучасних проблем термінотворення, дбати про питомі надбання; завдання викладачів фахових та гуманітарних дисциплін активно використовувати національну термінологічну лексику в навчальній сфері.

Результати розвідки матимуть практичне застосування у ЗВО під час навчання студентів української

мови (за професійним спрямуванням); сприятимуть збагаченню словникового запасу майбутнього фахівця у виборі питомого чи іншомовного слова. На прикладі аналізу «чуже – питоме» у фаховій термінології менеджера з логістики можна проводити аналогічні дослідження інших терміносистем.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вознюк Г. Л., Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник. Київ : Знання, 2007. 1072 с.
2. Зубков М. До проблеми унормування запозичень. *Проблеми української термінології*: зб. наук. праць. Львів, 2012. С. 3–5.
3. Гриценко П. Ю. Симоненко Л. О. Українська термінологія і термінографія на етапі розбудови. *Українська наукова термінологія*: зб. матеріалів наук.-практ. конф. Київ : Наук. думка, 2008. С. 5-16.
4. Кияк Т. Р. Фахові мови та проблеми термінознавства. *Нова філологія*: зб. наук. праць. Запоріжжя : ЗНУ, 2007. С. 203–208.
5. Краснопольська Н. Запозичення в українській термінології менеджменту. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. 2010. Вип. 675. URL: <https://science.lpnu.ua/terminology/all-volumes-and-issues/visnik-no-675-2010/zapozichennya-v-ukrayinskiy-terminologiyi> (дата звернення: 12.01.2023).
6. Крикавський Є. В., Чорнописька Н. В. Логістичні системи: навч. посіб. Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2009. 264 с.
7. Крикавський Є. В. Логістика. Для економістів: підручник. Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2004. 448 с.
8. Kostyuk M. Anglicisms in the French language: linguistic and social aspects. *Advanced Education*, 2018, Vol. 9. P. 162–168. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/aa57/c0254268530f17ef7d78e77dcbdb37dad56dc.pdf> (Last accessed: 02.01.2022).
9. Наумовець А. Імплементация англіцизмів в українській мові. *Укр. термінологія і сучасність*: зб. наук. праць. Київ : КНЕУ, 2001. Вип. 4. С. 19-20.
10. Панько Т.І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство. Львів, 1994. 216 с.
11. Пілецький В. Мовна самобутність терміна. *Українська термінологія і сучасність*: зб. наук. праць. 2009. Вип. 8. С. 49–54.
12. Силегій П. О. Питоме і чуже в термінології: гармонія чи конфлікт? *Вісник НАНУ*. 2007. № 9. С. 20-28.
13. СІС – Словник іншомовних слів / Л. О. Пустовіт та ін. Київ : Довіра, 2000. 1018 с.